

Категорія справи № 233/418/22: Цивільні справи (з 01.01.2019); Справи позовного провадження; Справи у спорах, що виникають із сімейних відносин, з них.

Надіслано судом: **не визначено**. Зареєстровано: **31.10.2023**. Оприлюднено: **31.10.2023**.

Дата набрання законної сили: **26.10.2023**

Номер судового провадження: **61-11951св23**

Верховний
Суд

ПОСТАНОВА

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

26 жовтня 2023 року

м. Київ

справа № 233/418/22

провадження № 61-11951св23

Верховний Суд у складі колегії суддів Третньої судової палати Касаційного цивільного суду Фаловської І. М. (суддя-доповідач), Карпенко С. О., Сердюка В. В.,

учасники справи:

позивач - ОСОБА_1 , **відповідач** - ОСОБА_2 , **третя особа** - Орган опіки та піклування Костянтинівської міської ради Донецької області, розглянувши у попередньому судовому засіданні у порядку письмового провадження касаційну скаргу ОСОБА_3 , в інтересах якої діє адвокат Скрипченко Дмитро Віталійович, на постанову Дніпровського апеляційного суду від 19 липня 2023 року у складі колегії суддів

Тимченко О. О., Мірути О. А., Хейло Я. В.,

ВСТАНОВИВ:

Описова частина

Короткий зміст позовних вимог

У лютому 2022 року ОСОБА_1 звернувся до суду з позовом

до ОСОБА_2 , третя особа - Орган опіки та піклування Костянтинівської міської ради Донецької області, про усунення перешкод у спілкуванні з дитиною та її вихованні, визначення способу участі у спілкуванні та вихованні дитини.

Позовна заява мотивована тим, що з 17 жовтня 2015 року ОСОБА_1 та ОСОБА_2 перебували у зареєстрованому шлюбі, який Костянтинівський міськрайонний суд Донецької області рішенням від 24 лютого 2020 року розірвав.

Сторони є батьками малолітньої дитини - ОСОБА_4 , ІНФОРМАЦІЯ_1 , яка після розлучення батьків мешкає із матір'ю ОСОБА_2 .

Судовим наказом Костянтинівського міськрайонного суду Донецької області від 07 лютого 2020 року з ОСОБА_1 на користь ОСОБА_2 стягнуто аліменти на утримання сина в розмірі частки від усіх видів заробітку (доходу), але не менше ніж 50 % прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку, починаючи з 24 січня 2020 року і досягнення дитиною повноліття.

Позивач також зазначив, що після розірвання шлюбу сторони домовились, що дитина проживатиме з матір'ю, яка не буде чинити йому перешкоди у спілкуванні з дитиною. Однак, у зв'язку із тим, що такі перешкоди чинилися, він був змушений звернутися з відповідною заявою до Органу опіки та піклування, за результатами розгляду якої 17 лютого 2021 року було прийнято рішення, яким визначено способи участі у вихованні дитини та встановлено графік систематичних побачень у присутності матері, в інші

дні - за попередньою домовленістю з останньою.

Від виконання цього рішення відповідачка ухилялася, спроби врегулювати спір сторін призводили до нових конфліктів, свідком яких вимушено стає дитина. Позивач має намір налагодити нормальний зв'язок із дитиною, приймати участь в її вихованні, розвитку здібностей, забезпечувати усім необхідним, що є не тільки його правом відповідно до закону,

а й обов'язком. Він працевлаштований, має стабільний заробіток, працює за графіком, позитивно характеризується, не перебуває на обліку у

лікаря-нарколога, заборгованості зі сплати аліментів не має, за місцем його проживання створені належні умови для проживання, виховання та розвитку дитини.

Посилаючись на вищевказане, ОСОБА_1 просив суд усунути перешкоди

у прийнятті ним участі у спілкуванні та вихованні малолітнього сина

ОСОБА_4 , ІНФОРМАЦІЯ_1 , зобов'язавши ОСОБА_2 не чинити перешкоди у зустрічах та вільному спілкуванні з дитиною; визначити (встановити) спосіб його участі у вихованні та спілкуванні з малолітнім сином ОСОБА_4 , ІНФОРМАЦІЯ_1 , встановивши наступний графік:

- з 18:00 год. п'ятниці до 18:00 год. неділі кожного тижня (включаючи можливість відвідування дитиною місця проживання позивача без присутності матері);

- з 10:00 год. до 20:00 год. ІНФОРМАЦІЯ_5 на день народження позивача,

з дотриманням графіку роботи навчальних закладів, які відвідує дитина;

- 14 днів у літній період для сумісного відпочинку з дитиною на період відпусток позивача за межами міста постійного проживання дитини на території України за умови попереднього попередження матері дитини ОСОБА_2 за два тижні до необхідної дати.

Короткий зміст судових рішень судів першої та апеляційної інстанцій

і мотиви їх ухвалення

Костянтинівський міськрайонний суд Донецької області рішенням

від 24 квітня 2023 року (у складі судді Мартишева Т. О.) позов ОСОБА_1 задовольнив частково.

Усунув перешкоди ОСОБА_1 у спілкуванні з дитиною та участі у вихованні дитини ОСОБА_4 , ІНФОРМАЦІЯ_1 , шляхом визначення ОСОБА_1 способу участі у спілкуванні та вихованні дитини ОСОБА_4 , ІНФОРМАЦІЯ_1 :

- систематичні спілкування кожен суботу та неділю з 10:00 год.

до 16:00 год. у місці, визначеному за попередньою домовленістю з матір'ю, за її участю, за бажанням дитини;

- 14 днів у літній період для сумісного відпочинку з батьком під час його відпустки на території України, за попереднім узгодженням за два тижні з матір'ю дитини, за бажанням дитини;

- систематичне спілкування з дитиною засобами електронного зв'язку, з урахуванням режиму дня та зайнятості дитини.

У задоволенні решти позовних вимог відмовив.

Вирішив питання про розподіл судових витрат.

Рішення суду першої інстанції мотивоване тим, що мати, яка проживає разом з дитиною, не має права перешкоджати батькові спілкуватися з дитиною та брати участь у її вихованні, якщо таке спілкування не має негативного впливу на нормальний розвиток дитини. Визначений спосіб участі батька у вихованні сина та спілкуванні з ним у повній мірі відповідатиме інтересам дитини, забезпечує справедливий рівновагу між інтересами дитини та батьків. Разом з тим, за місцем проживання обох батьків дитини на території Донецької області на час розгляду справи судом, у зв'язку з російським вторгненням, тривають активні бойові дії. Батько дитини ОСОБА_1 мешкає в іншому населеному пункті, тому позовна вимога щодо відвідування дитиною кожного тижня місця проживання позивача передбачає її систематичне переміщення між населеними пунктами, що, з урахуванням викладеного, на даний час не є доцільним. Приймаючи до уваги також думку дитини, її вік, в умовах воєнного стану, суд вважав неможливим визначити спосіб спілкування дитини з батьком без присутності матері, що може мати наслідком позбавлення дитини певного відчуття безпеки та мати для неї негативні наслідки.

Не погодившись з вказаним рішенням суду першої інстанції, ОСОБА_1 оскаржив його в апеляційному порядку та просив змінити рішення суду першої інстанції в частині способу участі батька у спілкуванні і вихованні дитини, зазначивши, що систематичні спілкування кожен суботу та неділю з 10:00 год. до 16:00 год. проводити у місці, визначеному за попередньою домовленістю з матір'ю, за бажанням дитини та без присутності матері.

Верховний Суд розпорядженням від 22 липня 2022 року № 40 «Про зміну територіальної підсудності судових справ в умовах воєнного стану»

змінив територіальну підсудність справ Донецького апеляційного

суду - Дніпровському апеляційному суду.

Дніпровський апеляційний суд постановою від 19 липня 2023 року апеляційну скаргу ОСОБА_1 задовольнив. Рішення Костянтинівського міськрайонного суду Донецької області від 24 квітня 2023 року

в оскаржуваній частині змінив.

Зазначив спосіб участі ОСОБА_1 у спілкуванні та вихованні сина

ОСОБА_4 , ІНФОРМАЦІЯ_1 , у вигляді систематичних спілкувань кожен суботу та неділю з 10:00 год. до 16:00 год. у місці, визначеному за попередньою домовленістю з матір'ю, за бажанням дитини та без присутності матері.

Вирішив питання про розподіл судових витрат.

Постанова апеляційного суду мотивована тим, що визначення побачень батька з сином в певні дні та години з обов'язковою участю матері дитини порушує його право на особисте спілкування з дитиною. Крім того, поза увагою суду першої інстанції залишилось те, що між сторонами склались особисті конфліктні стосунки, а тому присутність матері під час спілкування позивача з дитиною не є доцільною за наявності встановлених неприязних відносин, така присутність буде створювати підвищену напругу, тривожність у спілкуванні під час побачень тощо. До того ж, проведення зустрічей батька з сином виключно у присутності матері є необґрунтованими, оскільки такі вимоги обмежують права батька та дитини на безперешкодне особисте спілкування. В свою чергу, матір'ю дитини не доведено належними та допустимими доказами наявність обставин, за яких їх з позивачем син не міг би спілкуватись з батьком за її відсутності і, що такі побачення можуть негативно вплинути на розвиток дитини.

Короткий зміст вимог касаційної скарги та узагальнені доводи особи, яка її подала

У касаційній скарзі, поданій у серпні 2023 року через систему «Електронний суд», ОСОБА_2 , в інтересах якої діє адвокат Скрипченко Д. В., просить скасувати постанову суду апеляційної інстанції і залишити в силі рішення суду першої інстанції, посилаючись на неправильне

застосування судом норм матеріального права та порушення норм процесуального права.

Як на підставу для відкриття касаційного провадження, заявниця послалася на пункт 1 частини другої статті 389 ЦПК України - суд апеляційної інстанції в оскаржуваному судовому рішенні не врахував висновки щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладених

у постанові Верховного Суду від 15 березня 2023 року у справі

№ 577/3878/21 (провадження № 61-8759св22).

Касаційна скарга мотивована тим, що внаслідок триваючих бойових дій та запровадженого воєнного стану вимушено змінено обставини життя та роботи майже всіх громадян України, а територія України потерпає від ворожих дій держави агресора, міста України перебувають під загрозою ракетних ударів. Дитина тривалий час проживає з матір'ю, звикла до постійної її присутності, а тому під час повітряної тривоги, інших критичних ситуацій, пов'язаних з бойовими діями, навіть нетривале перебування дитини тільки з батьком, без присутності матері, призведе до позбавлення дитини відчуття безпеки та спричинить інші негативні наслідки психологічного характеру.

Доводи інших учасників справи

Інші учасники судового процесу не скористались правом подати відзив на касаційну скаргу, заперечень щодо її вимог і змісту до суду не направили.

Фактичні обставини справи, встановлені судами

Суди установили, що з 17 жовтня 2015 року ОСОБА_1 та ОСОБА_2 перебували у зареєстрованому шлюбі, який Костянтинівський міськрайонний суд Донецької області рішенням від 24 лютого 2020 року розірвав.

Сторони є батьками малолітньої дитини - ОСОБА_4, ІНФОРМАЦІЯ_1, яка після розлучення батьків мешкає із матір'ю ОСОБА_2.

Відповідно до психолого-педагогічної характеристики ОСОБА_4

від 27 вересня 2021 року, за підписом вихователя та завідувача закладом дошкільної освіти № 13 (далі - ЗДО № 13), дитина відвідує ЗДО № 13 «Топольок» з жовтня 2020 року. Хлопчик проживає з мамою ОСОБА_2, мати приділяє достатньо уваги навчанню та вихованню дитини; знання, вміння та навички у ОСОБА_5 сформовані згідно з віком тощо. ОСОБА_5 життєрадісний, позитивно відноситься до однолітків, під час гри діє за правилами, в конфліктній ситуації тримається осторонь. Хлопчику притаманні відчуття любові та прив'язаності до близьких, рідних. Батько дитини ОСОБА_1 приймає участь у житті дитячого садочка, надаючи посильну матеріальну допомогу.

Виконавчий комітет Костянтинівської міської ради рішенням від 17 лютого 2021 року № 35 за заявою ОСОБА_1 визначив способи участі останнього у вихованні малолітнього сина ОСОБА_4, ІНФОРМАЦІЯ_1, та порядок побачень з ним у вигляді систематичних побачень:

- кожен суботу з 10:00 год. до 14:00 год. в загальнодоступних місцях в присутності матері;

- кожен неділю з 10:00 год. до 16:00 год. в загальнодоступних місцях в присутності матері;

- побачення в інші дні - за попередньою домовленістю з матір'ю.

Суди також установили, що Костянтинівський міськрайонний суд Донецької області ухвалою від 12 червня 2020 року у справі № 233/383/20 заяву стягувача ОСОБА_2, боржник - ОСОБА_1, про перегляд судового наказу Костянтинівського міськрайонного суду Донецької області від 07 лютого 2020 року за нововиявленими обставинами, задовольнив.

Судовий наказ, виданий Костянтинівським міськрайонним судом Донецької області 07 лютого 2020 року у справі № 233/383/20, змінив в частині способу стягнення аліментів, стягнув з ОСОБА_1 на користь ОСОБА_2 аліменти на утримання дитини ОСОБА_4, ІНФОРМАЦІЯ_1, у розмірі частки від усіх видів заробітку (доходу), але не менш ніж 50 % прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку, починаючи з 24 січня 2020 року і до досягнення дитиною повноліття (ухвала набрала законної сили 06 серпня 2020 року).

Згідно з довідкою відділу державної виконавчої служби від 27 вересня

2021 року аліменти утримуються щомісячно із заробітної плати позивача, починаючи з 24 січня 2020 року, станом на 27 вересня 2021 року заборгованість зі сплати аліментів відсутня.

Відповідно до довідок ПРАТ «АПК-ІНВЕСТ» від 19 листопада 2021 року

№ 65 Т/К та від 21 грудня 2021 року № 72 Т/К, з 27 серпня 2016 року станом на час видачі довідки ОСОБА_1 працює на підприємстві на посаді завідувача господарства господарського відділу управління з забезпечення діяльністю тваринницького комплексу, за графіком змінності при підсумованому обліку робочого часу, тривалість робочого дня 8 годин,

з 08:00 год. до 17:00 год., обідня перерва з 12:00 год. до 13:00 год. За період з травня по жовтень 2021 року за місцем роботи ОСОБА_1 нараховано заробітну плату у розмірі 140 090,61 грн.

За місцем роботи ОСОБА_1 зарекомендував себе як сумлінний працівник, якісно виконує поставлені перед ним завдання, врівноважений. У колективі користується повагою, характер спокійний, рівний, ввічливий. Порушень правил внутрішнього трудового розпорядку підприємства, правил охорони праці не було.

Згідно з довідкою Колективної установи «Покровський координаційний комітет самоорганізації населення» від 15 листопада 2021 року

№ 01-12/5370 ОСОБА_1 мешкає за адресою: АДРЕСА_1, постійно, з квітня 2020 року. За вказаною адресою разом з ним проживають: дружина ОСОБА_6, 1989 року народження, син ОСОБА_7, ІНФОРМАЦІЯ_2.

За місцем проживання позивач характеризується позитивно. З сусідами підтримує добрі, дружельні стосунки. Багато часу приділяє благоустрою домоволодіння та прилеглої території власними зусиллями. Скарг та заяв з приводу ОСОБА_1 до квартального комітету не

надходило, що підтверджується побутовою характеристикою, виданою головою квартального комітету № 23.

Відповідно до акта обстеження умов проживання від 30 липня 2021 року, складеного представниками Покровської міської ради Донецької області за дорученням Органу опіки та піклування за адресою: Донецька область, місто Покровськ, вулиця Толстого, 29, за цією адресою проживають: ОСОБА_6, ІНФОРМАЦІЯ_3, ОСОБА_7, ІНФОРМАЦІЯ_2, ОСОБА_1, ІНФОРМАЦІЯ_4. Будинок впорядкований усім необхідним для проживання обладнанням. Для дитини створена окрема кімната, спальне місце, є необхідні речі відповідно до віку. Стосунки у родині доброзичливі. За даною адресою створені усі необхідні умови для проживання, виховання та розвитку дитини.

Згідно з довідкою Комунального некомерційного підприємства «Медичний центр з профілактики та лікування залежності міста Краматорськ»

від 01 жовтня 2021 року № 348 ОСОБА_1 за спеціалізованою наркологічною допомогою не звертався, на «Д» обліку не перебуває.

Відповідно до висновку від 07 грудня 2022 року № 607/26 Костянтинівська міська військова адміністрація Краматорського району Донецької області в особі її начальника, на виконання повноважень Виконавчого комітету Костянтинівської міської ради як органу опіки та піклування, розглянула питання про усунення перешкод у спілкуванні з дитиною та її вихованні, визначенні способу участі у спілкуванні та вихованні сина за позовною заявою ОСОБА_1 у справі № 233/418/22 та зазначила, що ОСОБА_1 та ОСОБА_2 є батьками дитини ОСОБА_4. Після розлучення батьків син залишився проживати разом із матір'ю. Згідно із судовим наказом

від 11 лютого 2020 року № 233/383/20 із заробітної плати ОСОБА_1 стягуються аліменти на утримання сина. Станом на 27 вересня 2021 року заборгованості зі сплати аліментів немає. Батько звертався до органу опіки та піклування для вирішення питання визначення способів участі у вихованні та порядку побачення з малолітнім сином, оскільки з матір'ю дитини не знайшли згоди. Виконавчий комітет Костянтинівської міської ради Донецької області ухвалив рішення від 17 лютого 2021 року № 35, яким спір між батьками вирішив. На даний час ОСОБА_1 вважає, що мати чинить йому перешкоди у спілкуванні та вихованні сина, у зв'язку із чим звернувся з позовом до суду.

Під час засідання комісії з питань захисту прав дитини з малолітнім ОСОБА_4 було проведено бесіду. Встановлено, що дитина доброзичлива, дещо сором'язлива, з повагою ставиться до оточуючих. Його інтереси концентруються на гаджетах, він успішно оволодів іграми, встановленими на його смартфоні, який подарувала йому мати. Дійсно він колись відвідував нове місце проживання батька в іншому місті, знайомий з його новою родиною - жінкою та її сином. Але їздити туди він на даний час не бажає.

Костянтинівська міська військова адміністрація Краматорського району Донецької області вважає доцільним інтересам дитини встановити

ОСОБА_1 наступні способи участі у спілкуванні та вихованні сина:

- систематичні спілкування кожну суботу та неділю з 10:00 год. до 16:00 год, у місці, визначеному за попередньою домовленістю з матір'ю, за її участю, за бажанням дитини;
- 14 днів у літній період для сумісного відпочинку з батьком під час його відпустки на території України, за попереднім узгодженням за два тижні з матір'ю дитини, за бажанням дитини;
- систематичне спілкування з дитиною засобами електронного зв'язку, з урахуванням режиму дня та зайнятості дитини.

Мотивувальна частина

Позиція Верховного Суду

Відповідно до частини третьої статті 3 ЦПК України провадження

в цивільних справах здійснюється відповідно до законів, чинних на час вчинення окремих процесуальних дій, розгляду і вирішення справи.

Згідно з частиною другою статті 389 ЦПК України підставами касаційного оскарження судових рішень, зазначених у пункті 1 частини першої цієї статті, є неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права виключно у таких випадках: 1) якщо суд апеляційної інстанції в оскаржуваному судовому рішенні застосував норму права без урахування висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного у постанові Верховного Суду, крім випадку наявності постанови Верховного Суду про відступлення від такого висновку; 2) якщо скаргник вмотивовано обґрунтував необхідність відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного у постанові Верховного Суду та застосованого судом апеляційної інстанції в оскаржуваному судовому рішенні; 3) якщо відсутній висновок Верховного Суду щодо питання застосування норми права у подібних правовідносинах; 4) якщо судові рішення оскаржуються з підстав, передбачених частинами першою, третьою статті 411 цього Кодексу.

Підставами касаційного оскарження судових рішень, зазначених

у пунктах 2, 3 частини першої цієї статті, є неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права.

Касаційна скарга підлягає залишенню без задоволення з таких підстав.

Частиною першою статті 402 ЦПК України визначено, що у суді касаційної інстанції скарга розглядається за правилами розгляду справи судом першої інстанції в порядку спрощеного позовного провадження без повідомлення учасників справи з урахуванням статті 400 цього Кодексу.

Відповідно до частин першої, другої статті 400 ЦПК України, переглядаючи у касаційному порядку судові рішення, суд касаційної інстанції в межах доводів та вимог касаційної скарги, які стали підставою для відкриття касаційного провадження, перевіряє правильність застосування судом першої або апеляційної інстанції норм матеріального чи процесуального права і не може встановлювати або (та) вважати доведеними обставини, що не були встановлені в рішенні чи відкинуті ним, вирішувати питання про достовірність або недостовірність того чи іншого доказу, про перевагу одних доказів над іншими. Суд касаційної інстанції перевіряє законність судових рішень лише в межах позовних вимог, заявлених у суді першої інстанції.

Згідно з частинами першою, другою та п'ятою статті 263 ЦПК України судові рішення повинні ґрунтуватися на засадах верховенства права, бути законним і обґрунтованим.

Законним є рішення, ухвалене судом відповідно до норм матеріального права із дотриманням норм процесуального права.

Обґрунтованим є рішення, ухвалене на підставі повно і всебічно з'ясованих обставин, на які сторони посилаються як на підставу своїх вимог

і заперечень, підтверджених тими доказами, які були досліджені в судовому засіданні.

Зазначеним вимогам постанова апеляційного суду відповідає.

Мотиви, з яких виходить Верховний Суд, та застосовані норми права

Відповідно до статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі - Конвенція) кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру.

Згідно зі статтею 8 Конституції України в Україні визнається і діє принцип верховенства права.

Статтею 129 Конституції України визначено, що суддя, здійснюючи правосуддя, є незалежним та керується верховенством права. Основними засадами судочинства є, зокрема забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках - на касаційне оскарження судового рішення.

Ці засади є конституційними гарантіями права на судовий захист.

Згідно зі статтею 15 ЦК України кожна особа має право на захист свого цивільного права у разі його порушення, невизнання або оспорування. Кожна особа має право на захист свого інтересу, який не суперечить загальним засадам цивільного законодавства.

Частиною першою статті 4 ЦПК України передбачено, що кожна особа має право в порядку, встановленому цим Кодексом, звернутися до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи законних інтересів.

Відповідно до частини першої статті 5 ЦПК України, здійснюючи правосуддя, суд захищає права, свободи та інтереси фізичних осіб, права та інтереси юридичних осіб, державні та суспільні інтереси у спосіб, визначений законом або договором.

Суд розглядає справи не інакше як за зверненням особи, поданим відповідно до цього Кодексу, в межах заявлених нею вимог і на підставі доказів, поданих учасниками справи або витребуваних судом

у передбачених цим Кодексом випадках (частина перша

статті 13 ЦПК України).

Звертаючись до суду з позовом, ОСОБА_1 як на підставу своїх порушених прав посилається на те, що батько, який проживає окремо від дитини, також має право на особисте спілкування з нею, а мати не має права перешкоджати батькові спілкуватися з дитиною та брати участь у її вихованні, якщо таке спілкування не має негативного впливу на нормальний розвиток дитини. Зазначає, що, на його думку, найкращим інтересам дитини буде відповідати графік спілкування з дитиною, але без обов'язкової присутності матері під час побачень, оскільки це може призвести до потенційних сварок між батьками, що унеможливить налагодженню нормального контакту між батьком та сином.

Статтею 18 Конвенції про права дитини від 20 листопада 1989 року, ратифікованої Україною 27 лютого 1991 року (далі - Конвенція про права дитини), визначено принцип загальної та однакової відповідальності обох батьків за виховання і розвиток дитини, а також встановлено, що найкращі інтереси дитини є предметом їх основного піклування.

Відповідно до частини першої статті 3 Конвенції про права дитини в усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини.

Згідно з частиною третьою статті 9 Конвенції про права дитини

держави-учасниці поважають право дитини, яка розлучається з одним чи обома батьками, підтримувати на регулярній основі особисті відносини і прямі контакти з обома батьками, за винятком випадків, коли це суперечить найкращим інтересам дитини.

У статті 7 Конвенції про права дитини передбачено, що кожна дитина має право знати своїх батьків і право на їх піклування.

Відповідно до частини першої статті 15 Закону України «Про охорону дитинства» (тут і далі - у редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин) дитина, яка проживає окремо від батьків або одного з них, має право на підтримання з ними регулярних особистих стосунків і прямих контактів.

Згідно зі статтею 141 Сімейного кодексу України (тут і далі - СК України,

у редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин) мати, батько мають рівні права та обов'язки щодо дитини, незалежно від того, чи перебували вони у шлюбі між собою. Розірвання шлюбу між батьками, проживання їх окремо від дитини не впливає на обсяг їхніх прав і не звільняє від обов'язків щодо дитини, крім випадку, передбаченого частиною п'ятою статті 157 цього Кодексу.

Частиною другою статті 150 СК України передбачено, що батьки зобов'язані піклуватися про здоров'я дитини, її фізичний, духовний та моральний розвиток.

Мати, батько та дитина мають право на безперешкодне спілкування між собою, крім випадків, коли таке право обмежене законом (стаття 153

СК України).

Відповідно до частин першої-третьої статті 157 СК України питання виховання дитини вирішується батьками спільно, крім випадку, передбаченого частиною п'ятою цієї статті. Той із батьків, хто проживає окремо від дитини, зобов'язаний брати участь у її вихованні і має право на особисте спілкування з нею. Той із батьків, з ким проживає дитина, не має права перешкоджати тому з батьків, хто проживає окремо, спілкуватися з дитиною та брати участь у її вихованні, якщо таке спілкування не перешкоджає нормальному розвитку дитини.

Згідно з частинами першою, другою статті 159 СК України, якщо той із батьків, з ким проживає дитина, чинить перешкоди тому з батьків, хто проживає окремо, у спілкуванні з дитиною та у її вихованні, зокрема якщо він ухиляється від виконання рішення органу опіки та піклування, другий із батьків має право звернутися до суду з позовом про усунення цих перешкод.

Суд визначає способи участі одного з батьків у вихованні дитини (періодичні чи систематичні побачення, можливість спільного відпочинку, відвідування дитиною місця його проживання тощо), місце та час їхнього спілкування. В окремих випадках, якщо це викликано інтересами дитини, суд може обумовити побачення з дитиною присутністю іншої особи. Під час вирішення спору щодо участі одного з батьків у вихованні дитини береться до уваги ставлення батьків до виконання своїх обов'язків, особиста прихильність дитини до кожного з них, вік дитини, стан її здоров'я та інші обставини, що мають істотне значення, в тому числі стан психічного здоров'я одного з батьків, зловживання ним алкогольними напоями або наркотичними засобами.

Системний аналіз наведених міжнародних правових норм та норм внутрішнього законодавства України вказує на те, що питання виховання дитини вирішуються батьками спільно.

Батько, який проживає окремо від дитини, зобов'язаний брати участь у її вихованні і має беззаперечне право на особисте спілкування з дитиною, враховуючи його ставлення до виконання своїх батьківських обов'язків, прихильність дитини до батька, вік дитини, стан її здоров'я та інші обставини, що мають істотне значення.

Мати, яка проживає разом з дитиною, не має права перешкоджати батьку спілкуватися з дитиною та брати участь у її вихованні, якщо таке спілкування не має негативного впливу на нормальний розвиток дитини.

Визначальним принципом регулювання сімейних відносин за участю дитини є максимально можливе урахування інтересів дитини (частина восьма статті 7 СК України, стаття 11 Закону України «Про охорону дитинства»).

Згідно з частиною другою статті 155 СК України батьківські права не можуть здійснюватися всупереч інтересам дитини.

Питання справедливої рівноваги між інтересами батьків та інтересами дитини неодноразово аналізував Європейський Суд з прав людини

(далі - ЄСПЛ), практика якого відповідно до статті 17 Закону України

«Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» і частини четвертої статті 10 ЦПК України застосовується судом як джерело права.

У рішенні від 07 грудня 2006 року у справі «Хант проти України»

ЄСПЛ зазначив, що між інтересами дитини та інтересами батьків повинна існувати справедлива рівновага і, дотримуючись такої рівноваги, особлива увага має бути до найважливіших інтересів дитини, які за своєю природою та важливістю мають переважати над інтересами батьків. Зокрема, стаття 8 Конвенції не надає батькам права вживати заходів, які можуть зашкодити здоров'ю чи розвитку дитини (рішення ЄСПЛ від 07 серпня 1996 року у справі «Йогансен проти Норвегії»).

У рішенні ЄСПЛ від 11 липня 2017 року у справі «М. С. проти України»

(заява № 2091/13) йдеться про визначення інтересів дитини, їх місця у взаємовідносинах між батьками. У згаданому рішенні ЄСПЛ зауважив, що при визначенні найкращих інтересів дитини у кожній конкретній справі необхідно враховувати два аспекти: по-перше, інтересам дитини найкраще відповідає збереження її зв'язків із сім'єю, крім випадків, коли сім'я є особливо непридатною або неблагополучною; по-друге, у найкращих інтересах дитини є забезпечення її розвитку у безпечному, спокійному та стійкому середовищі, що не є неблагодійним. На сьогодні існує широкий консенсус, у тому числі у міжнародному праві, на підтримку ідеї про те, що у всіх рішеннях, що стосуються дітей, їх найкращі інтереси повинні мати першочергове значення.

Аналіз наведених норм права та практики ЄСПЛ дає підстави для висновку, що рівність прав батьків є похідною від прав та інтересів дитини на гармонійний розвиток та належне виховання, й передусім повинні бути визначені інтереси дитини, а вже тільки потім - права її батьків.

Отже, положення про рівність прав та обов'язків батьків у вихованні дитини не може тлумачитися на шкоду інтересам дитини.

У справах зі спорів щодо участі батьків у вихованні та спілкуванні з дитиною узагальнений та формальний підхід є неприпустимим, оскільки сама наявність спору з цього приводу є суттєвим інструментом впливу, особливо у відносинах між колишнім (фактичним) подружжям, який може використовуватися не в інтересах дитини. Кожна справа потребує детального вивчення ситуації, врахування різноманітних чинників, які можуть вплинути на інтереси дитини, у тому числі її думки, якщо вона відповідно до віку здатна сформулювати власні погляди.

Подібний висновок викладений у постановках Верховного Суду від 19 січня 2022 року у справі № 189/68/20 (провадження № 61-16244св21),

від 08 лютого 2023 року у справі № 334/1202/20 (провадження

№ 61-7951св22), від 15 серпня 2023 року у справі № 759/4170/20 (провадження № 61-3420св23).

Отже, при вирішенні спору щодо участі у вихованні та порядку зустрічей з дитиною того з батьків, хто проживає окремо від дитини, судом мають враховуватися передусім інтереси дитини. Встановлений сімейним законодавством принцип повної рівності обох батьків у питаннях виховання дітей може бути обмежений судом в інтересах дитини.

Суди попередніх інстанцій, встановлюючи порядок участі батька

ОСОБА_1 у вихованні малолітнього сина ОСОБА_4 ,

ІНФОРМАЦІЯ_1, взяли до уваги поведінку батька, спрямовану на участь у вихованні і житті сина, та доведеність факту перешкоджання ОСОБА_2 спілкуванню ОСОБА_1 з дитиною.

Відповідно до частини шостої статті 19 СК України суд може не погодитися з висновком органу опіки та піклування, якщо він є недостатньо обґрунтованим, суперечить інтересам дитини.

Відповідно до частини першої статті 81 ЦПК України кожна сторона повинна довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень, крім випадків, встановлених цим Кодексом.

Згідно з частиною першою статті 76 ЦПК України доказами є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи.

Частинами першої статті 80 ЦПК України визначено, що достатніми є докази, які в своїй сукупності дають змогу дійти висновку про наявність або відсутність обставин справи, які входять до предмета доказування.

Відповідно до статті 89 ЦПК України суд оцінює докази за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на всебічному, повному, об'єктивному та безпосередньому дослідженні наявних у справі доказів. Жодні докази не мають для суду заздалегідь встановленої сили. Суд оцінює належність, допустимість, достовірність кожного доказу окремо, а також достатність і взаємний зв'язок доказів у їх сукупності.

При цьому, змінюючи рішення суду першої інстанції в частині відсутності необхідності у присутності матері під час спілкування батька з сином, суд апеляційної інстанції дійшов правильного висновку про те, що присутність матері під час спілкування позивача з дитиною не є доцільною за наявності встановлених неприязних стосунків між позивачем та відповідачкою. Колегія суддів вважає, що проведення зустрічей батька із сином виключно у присутності матері є необґрунтованим, оскільки такі вимоги обмежують права батька та дитини на безперешкодне особисте спілкування. Доводи заявниці про наявність обставин, за яких їх з позивачем син не міг би спілкуватись з батьком за її відсутності і, що такі побачення можуть негативно вплинути на розвиток дитини, не можуть бути підставою для скасування оскаржуваних судових рішень, оскільки є недоведеними. Посилання ОСОБА_2 на зазначені обставини без надання належних доказів та за відсутності протипоказань у спілкуванні батька та сина є безпідставними.

Колегія суддів погоджується з висновком суду апеляційної інстанції про визначений спосіб участі батька у вихованні та безперешкодному спілкуванні із сином за встановленим графіком та вважає, що апеляційний суд врахував інтереси дитини, які мають пріоритет над інтересами батьків, а також закріплені у положеннях міжнародних норм та норм законодавства України принцип рівності батьків у реалізації права на вільне спілкування з дитиною та участь у її вихованні, поведінку батька та його активне бажання брати участь у вихованні та спілкуванні зі своїм сином.

Правильними є висновки апеляційного суду про можливість визначення порядку періодичних тимчасових побачень батька з дитиною без присутності матері, оскільки право батька на спілкування з дитиною є його незаперечним правом, а спілкування дитини з батьком відповідає її інтересам.

Подібний висновок викладений у постанові Верховного Суду від 07 червня 2023 року у справі № 607/2272/22 (провадження № 61-2215св23).

Щодо доводів касаційної скарги про неврахування судом апеляційної інстанції висновків щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладених у постанові Верховного Суду від 15 березня 2023 року у справі № 577/3878/21 (провадження № 61-8759св22), колегія суддів зазначає таке.

Верховний Суд у постанові від 15 березня 2023 року у справі № 577/3878/21 (провадження № 61-8759св22) зазначив, що «апеляційний суд погодився з рішенням суду в частині зобов'язання ОСОБА_1 не чинити перешкоди відповідачу у спілкуванні з дитиною. Апеляційний суд зазначив, що наслідки особистого конфлікту між батьками негативно впливають на дитину та не сприяють якнайкращому задоволенню її інтересам, які мають пріоритет над інтересами батьків. Натомість існування між сторонами неприязних стосунків ускладнює погодження ними форм та методів спілкування з дитиною, тож зобов'язання матері не чинити відповідні перешкоди батьку дитини, визначене судовим рішенням, сприятиме розумінню того, що права кожного з батьків є рівними. Колегія суддів Верховного Суду погоджується з таким висновком судів, адже такий спосіб участі батька у вихованні сина та спілкуванні з ним у повній мірі відповідатиме інтересам дитини, забезпечує справедливу рівновагу між інтересами дитини та батьків, а також рівність прав батьків щодо дитини».

Таким чином, обґрунтування, наведене заявником в касаційній скарзі, не свідчить про помилковість застосування апеляційним судом норм матеріального права, оскільки викладені в оскаржуваному судовому рішенні в цій справі висновки суду не суперечать правовим висновкам, сформульованим у вищенаведеній постанові Верховного Суду.

Доводи касаційної скарги про неможливість в умовах воєнного стану спілкування дитини з батьком без присутності матері, колегія суддів відхиляє, оскільки позбавлення батька можливості спілкуватися з дитиною та брати участь у її вихованні, за відсутності обставин, які б давали підстави для висновку, що таке спілкування перешкоджає нормальному розвитку дитини, є порушенням гарантованого законом права батька на рівне з матір'ю дитини право на спілкування та участь у її вихованні. Батьки мають налагодити співпрацю з метою забезпечення належного контакту між кожним із них з дитиною, встановлення можливості спілкування та спільного проведення часу, керуючись передусім найкращими інтересами дитини.

Верховний Суд є судом права, а не факту, тому з огляду на вимоги процесуального закону не здійснює переоцінку доказів у зв'язку з тим, що це знаходиться поза межами повноважень Верховного Суду за приписами статті 400 ЦПК України.

Велика палата у постанові від 16 січня 2019 року у справі № 373/2054/16-ц (провадження № 14-446цс18) зазначила, що встановлення обставин справи, дослідження та оцінка доказів є прерогативою судів першої та апеляційної інстанцій. Це передбачено статтями 77, 78, 79, 80, 89, 367 ЦПК України. Суд касаційної інстанції не наділений повноваженнями втручатися в оцінку доказів.

Аналізуючи питання обсягу дослідження доводів заявника по суті спору та їх відображення в оскаржених судових рішеннях (з урахуванням доводів касаційної скарги, які стали підставою для відкриття касаційного провадження), питання вмотивованості висновків судів, Верховний Суд виходить з того, що у справі, яка розглядається, сторонам надано мотивовану відповідь на всі істотні питання, що виникають при кваліфікації спірних відносин, а доводи, викладені у касаційній скарзі, не спростовують обґрунтованих та правильних висновків суду апеляційної інстанції, в загальному зводяться до переоцінки доказів.

Європейський суд з прав людини вказав, що пункт 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод зобов'язує суди обґрунтовувати свої рішення, його не можна тлумачити як такий, що вимагає детальної відповіді на кожен аргумент. Міра, до якої суд має виконати обов'язок щодо обґрунтування рішення, може бути різною в залежності від характеру рішення (рішення у справі «Серявін та інші проти України», заява № 4909/04, від 10 лютого 2010 року).

Відтак, наведені ОСОБА_2, в інтересах якої діє адвокат Скрипченко Д. В., у касаційній скарзі доводи не можуть бути підставами для скасування оскаржуваного судового рішення, оскільки вони спростовуються встановленими у справі обставинами та не доводять порушення або неправильного застосування судом апеляційної інстанції норм матеріального та процесуального права, а колегія суддів не встановила фундаментальних порушень, допущених судами при розгляді спору у даній справі.

На думку судової колегії, судові рішення, що переглядається, є достатньо мотивованими.

Щодо судових витрат

Відповідно до підпункту «в» пункту 4 частини першої статті 416 ЦПК України суд касаційної інстанції повинен вирішити питання про розподіл судових витрат, понесених у зв'язку з переглядом справи у суді касаційної інстанції.

Оскільки у задоволенні касаційної скарги відмовлено, підстав для нового розподілу судових витрат, понесених у зв'язку з розглядом справи у суді першої та апеляційної інстанції, а також розподілу судових витрат, понесених у зв'язку з переглядом справи у суді касаційної інстанції, немає.

Висновки за результатами розгляду касаційної скарги

Відповідно до частини третьої статті 401 ЦПК України суд касаційної інстанції залишає касаційну скаргу без задоволення, а рішення без змін, якщо відсутні підстави для скасування судового рішення.

З підстав вищевказаного, колегія суддів вважає за необхідне залишити касаційну скаргу без задоволення, а судові рішення - без змін, оскільки доводи касаційної скарги висновків суду не спростовують.

Керуючись статтями 400, 401, 416 ЦПК України, Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду

ПОСТАНОВИВ:

Касаційну скаргу ОСОБА_3, в інтересах якої діє адвокат Скрипченко Дмитро Віталійович, залишити без задоволення.

Постанову Дніпровського апеляційного суду від 19 липня 2023 року залишити без змін.

Постанова набирає законної сили з моменту її прийняття, є остаточною

і оскарженню не підлягає.

Судді: І. М. Фаловська С. О. Карпенко В. В. Сердюк